

A szeráfi doktor: Szent Bonaventura

SARBAK GÁBOR

Született 1955-ben. Irodalomtörténész, az MTA Fragmenta Codicum Kutatócsoportjában dolgozik. A középkori magyarországi kódextörédek feldolgozása mellett fő kutatási területe a pálos rend középkori irodalma és története. A SZIT elnöke.

Életútja

A 13. század bemutatása, legalább fő vonásaiban, a kolduló rendek nélkül lehetetlen. A kolduló rendek — a domonkosok és a ferencesek — megjelenése és fokozatos térnyerése a párizsi egyetemen a korszak szellemi életének szerves része lett. Aquinói Szent Tamás mellett ott találjuk egy ideig barátját és tanártársát, Bonaventurát is a párizsi katedrán. Bár több kérdésben eltérően vélekedtek, Tamás becsülte őt és műveiből idézett.

Bonaventura, családi nevén Giovanni Fidanza, 1217-ben (1221?) született Bagnoreggióban, nem messze Viterbótól. 1236 és 1242 között az artes fakultásán tanult Párizsban, és egy vagy két évről rá belépett a ferences rendbe. Tanulmányai végeztével, immár párizsi tanárként az egyetemi professzorok és a kolduló rendek közötti hosszas viszályban Tamással és saját rendtársával, Johannes Pechammel együtt sikerrel védték álláspontjukat, vagyis a kolduló rendiek hevesen vitatott jogát a tanítói székre. 1257-ben ő lett rendje legfőbb szolgálója, vagyis generalis ministrere; többnyire Párizsból irányította testvéreit. Tevékenysége nyomán rendje második alapítójának is lehet nevezni, mivel a belső viszályokat sikerült lecsendesítenie. Rendjén túlnövő tekintélyét mutatja, hogy 1271-ben az ő javaslatára választották pápává X. Gergelyt, aki 1273-ban bíborral ékesítette fel Bonaventurát és a kúriába hívta, hogy a II. Lyoni zsinat előkészítésén dolgozzék. A zsinaton, 1274. július 15-én halt meg Lyonban. 1482-ben IV. Sixtus a szentek sorába iktatta, 1588 óta pedig egyháztanítóként tiszteljük.

Teológiai írásai

Műveinek sorát az egyetemi tanítással szorosan összefüggő filozófiai és teológiai írásaival kell kezdeni: Petrus Lombardus *Szentenciáskönyvéhez* írott magyarázatai képezik számunkra Bonaventura krisztocentrikus felfogásának elsődleges forrását. Spekulatív teológiája a *Breviloquium* című művében ragadható meg, és neki köszönhetjük a század talán legjobb teológiai bevezetőjét (*De reductione artium ad theologiam*), amely szerint a tudomány feladata, hogy a teológia szolgálatába álljon; másképpen: a filozófia önállósága csak viszonylagos. Sok későbbi és elfogult félremagyarázásra adott ez alkalmat; Bonaventura gondolatmenetének megfelelően e tétel helyes értelmezése talán az lehet, hogy az emberi élet igazi célját szolgáló tudományok végső soron a teológiában teljesednek ki. Eszerint a világi tudományokat a végső célra tekintés nem alacsonyítja le. Egzegetikus írásai közül Szent Lukács evangéliumához írott magyarázatai segítették az egyszerű töme-

geknek szentbeszédet tartó társainak felkészülését. Ízelítőül pedig misztikus írásainak gyöngyszeméből, a *Lélek zarándokútja Istenbe* (*Itinerarium mentis ad Deum*) címűből emeltünk ki egy fejezetet, ami alkalmas arra, hogy felelevenítsük Bonaventura alakját, és e sok másolatban fennmaradt, sokat olvasott írásra irányítsuk olvasóink figyelmét. Gondolkodásában Bonaventurát, a korai ferences iskola beállítottságának megfelelően, első helyen Szent Ágoston ihlette meg, azonban sok esetben fordult Arisztotelészhez is.

1588-ban nevezte őt V. Sixtus szeráfi doktornak (*doctor seraphicus*), amikor egyháztanítónak nyilvánította; azonban ezt időben megelőzte egy mára már elfeledett megnevezése, ő volt a *doctor devotus*: az alább közölt részlet ez utóbbi tartalmára is vet némi fényt. XIII. Leó pápa fejedelemnek mondta őt a misztikusok között, őt, aki rendje vezetésében nagyon is határozottnak mutatkozott: nem véletlenül, mivel volt honnan merítenie bölcsességet és rendtársai irányításához szükséges kellő tapintatot. Utóéletével kapcsolatban el kell még mondani, hogy filozófiai iskolát nem teremtetett, ezzel szemben misztikus írásainak hatása többek között Seusón és a *devotio moderna* áramlatán, valamint Johannes Gerson műveiben és Szalézi Szent Ferencen is érződik.

A lélek zarándokútja Istenbe

BONAVENTURA

Isten megismerése a természetes képességeinkbe oltott képmása által (Harmadik fejezet)

Szent Bonaventura
misztikus művei, Bp.,
SZIT, 1991. A szöveget,
korábbi fordítások
felhasználásával, Barsi
Balázs OFM és Várnai
Jakab OFM gondozta.
48-52. o.

(Az első két fejezetben az Istenhez emelkedés fokozatairól beszélt és azokról a nyomokról, amelyek segítségével Istent az érzékelhető világban felismerhetjük.)

I. A két említett fok az összes teremtményből felragyogó nyomokon vezetett Istenhez. Elsegített bennünket annyira, hogy magunkba, vagyis lelkünkbe húzódhassunk vissza, ahol az Isten képe ragyog. A harmadik fokon tehát magunkba szállunk, kint-hagyjuk mintegy az előcsarnokot, s megkíséreljük a sátor előreszéiben, a szentélyben (vö.: Kiv 26,34-35), a tükörkép segítségével meglátni az Istent. Itt az igazság fénye gyertyatartóról világít lelkünk arcába (vö.: Zsolt 4,7), amelyből a Szentháromság képe sugárzik vissza.

Vonulj tehát magadba, és lásd, milyen hevesen szereti lelked önmagát. Nem szeretné, ha nem ismerné önmagát, és nem ismerené, hogyha nem emlékeznék önmagára. Értelmünk ugyanis sem-